

Verlag online webinar “Let’s talk about reuse”

*Op donderdag 8 oktober organiseerde het Steunpunt Circulaire Economie een webinar “Let’s talk about reuse”. Het doel van deze webinar was om aan de hand van hun nieuwe studie **een breder debat over de rol van hergebruik in de circulaire economie te starten**. De belangrijkste conclusies? De hoeveelheid hergebruik van huishoudelijke consumptiegoederen in Vlaanderen bedraagt **33,8 kg per persoon**. Dit is veel hoger dan de 5,4 kg per persoon hergebruikte goederen in de Vlaamse kringwinkels die tot nu toe in rekening werd gebracht. Dit cijfer bevatte echter niet de andere formele en informele kanalen, buiten de kringwinkels, waar ook hergebruik plaatsvindt. Dergelijk onderzoek om de transitie naar een circulaire economie te monitoren is cruciaal voor het verder ontwikkelen van de juiste beleidsmaatregelen.*

Het webinar werd gemodereerd door Rishi Panchasara. Professor Karel Van Acker, hoofd van het Steunpunt Circulaire Economie, opende het webinar en kaderde het onderzoek naar hergebruik in de overkoepelende strategie om de transitie naar de circulaire economie te monitoren en te faciliteren. Van de drie centrale strategieën om een circulaire economie te bekomen, namelijk preventie, hergebruik en recyclage, blijft hergebruik vaak onder de radar. Hoe populair is hergebruik in Vlaanderen? Wat is het doel van hergebruik? Dit zijn de vragen die deze nieuwe studie over hergebruik probeerde te beantwoorden.

Het lot van textielafval

Dat ook het gedrag van consumenten cruciaal is bij het stimuleren van hergebruik werd vervolgens aangekaart door Rozanne Henzen. Rozanne Henzen werkt als onderzoeker aan het Sustainable Transformation lab aan de Antwerp Management School. Hier onderzocht ze via een bevraging van 491 consumenten wat er gebeurt met kleding, eens die uit de kleerkast verwijderd wordt, en waarom consumenten deze keuzes maken. Er werden vier mogelijke bestemmingen onderzocht, namelijk hergebruik via verkoop, hergebruik via schenking, herstel en verwijderen via het huishoudelijk afval (restafval). Deze laatste optie was bij de respondenten het lot van 27,49 kledingstukken per jaar, wat in Vlaanderen neerkomt op 180 miljoen kledingstukken per jaar. Aangezien een stijging van 61% van dit afval verwacht wordt tegen 2030, zal dit cijfer zonder verdere maatregelen alleen maar toenemen.

Vaak wordt kennis over textielrecyclage als één van de drivers van hergebruik beschouwd en hier wordt ook op ingespeeld om consumenten te overtuigen om meer te recyclen. Uit deze studie bleek echter dat deze kennis geen enkele significante impact had op de verschillende keuzes van de respondenten. De drivers waren zeer verschillend voor de verschillende bestemmingen. Voor de schenking van kledij waren de belangrijkste drivers bijvoorbeeld wat de respondenten als sociaal aanvaard gedrag beschouwen, wat hun eigen norm was en in hoeverre ze bekend waren met de mogelijkheden. Opmerkelijk was ook de grote kloof tussen de kennis van een bepaalde bestemming, gedrag in het verleden en de intentie om een bepaalde bestemming te kiezen. Als motivatie voor de grote hoeveelheid weggegooid textiel werd vaak de slechte kwaliteit aangehaald. Bij verdere bevraging bleek dit echter om kleinere beschadigingen te gaan die het hergebruik of de recyclage van het textiel niet echt hinderen. “Wij als maatschappij verkiezen gebruik boven hergebruik”, stelde Rozanne Henzen.

Hergebruik in Vlaanderen

Vervolgens werd de studie rond hergebruik van huishoudelijke goederen voorgesteld door Kris Bachus en Joni Delanoëje van het HIVA-onderzoeksinstituut van de KU Leuven. “We identificeerden verschillende kanalen voor hergebruik: de Vlaamse erkende kringloopcentra, onafhankelijke tweedehandswinkels, websites, rommelmarkten, familie en vrienden, en goede doelen”, aldus Kris Bachus. Joni Delanoëje ging hier dieper op in: “We wisten dat de huidige hoeveelheid aangekochte goederen voor hergebruik via de kringwinkels 5,4 kg per persoon bedraagt. Door aan consumenten te vragen naar het percentage van hergebruik in de verschillende kanalen, konden we dit getal extrapoleren naar deze andere kanalen. Zo kwamen we tot een getal van 33.8 kg hergebruikte goederen per persoon in Vlaanderen. Dit komt neer op een 222 000 ton hergebruikte goederen in Vlaanderen.”

Uit de studie bleek ook dat 65.2% van de Vlamingen in het afgelopen jaar herbruikbare goederen kocht, kreeg, verkocht of weggaf. Jongeren (< 35-jarigen) en vrouwen bleken meer betrokken te zijn bij de uitwisseling van herbruikbare goederen dan anderen. Als redenen voor hergebruik werden sociale en lokale jobcreatie, duurzame consumptie en productie, het gemak en de prijs aangegeven. Negatieve percepties over de kwaliteit en de hygiëne van de herbruikbare producten bleken dan weer belangrijke barrières te zijn. Hergebruik is echter niet automatisch goed voor het milieu. Uit de studie bleek ook dat maar 28% van de herbruikbare goederen de aankoop van een nieuw ‘goed’ verving. “Het is een plaats waar je extra dingen kan vinden”, zoals werd aangegeven door 29% van de respondenten. Hergebruik bleek ook belangrijk te zijn voor jobs in de reguliere en sociale economie en om mensen met een lager inkomen toegang tot bepaalde producten te verschaffen “Wanneer ik dit product als nieuw zou kopen, zou ik het moeilijk hebben de eindjes aan elkaar te knopen”, aldus 23% van de respondenten.

Naar meer hergebruik?

Na de presentaties volgde een geanimeerd paneldebat, geleid door Richi Panchasara, waarin de diverse stakeholders vertegenwoordigd waren: Brigitte Mouligneau, transitie manager Vlaanderen Circulair, Joren Verschaeve, beleidsmedewerker circulair ondernemen Herw!n, Barbara Janssens, coördinator Netwerk Bewust Verbruiken en Patrick Van den Bossche, hoofd van het expertisecentrum Milieu van Agoria. Het paneldebat werd ingeleid door de vraag naar wat een verdere toename van hergebruik in een circulaire economie kan stimuleren.

Joren Verschaeve opende de discussie: “In Vlaanderen zijn we al goed bezig, maar er is nog steeds veel ruimte voor verbetering. We moeten hergebruik meer als de normale gang van zaken gaan beschouwen, enerzijds in de wetgeving, maar ook in de mentaliteit van consumenten. Vandaag is het voor bedrijven vaak duurder om een consumptiegoed te laten hergebruiken dan om het weg te gooien. Dit geldt ook voor huishoudens, we hebben een goed werkend systeem om afval te verzamelen. Maar er is geen enkele controle die vermijdt dat herbruikbare goederen mee verbrand worden. Op langere termijn hebben we nood aan slimme maatregelen. Voor elektrische toestellen kan je verwachten dat een markt voor hergebruik en herstel zichzelf zal ontwikkelen. Hier zit dan ook veel economische waarde in de producten. Voor andere herbruikbare goederen is dit echter niet het geval. Momenteel bevatten afvalcontainers tot 40% herbruikbare goederen. Als je dit wil vermijden, zijn er maatregelen nodig. Frankrijk wil tegen 2030 een fonds voor hergebruik en herstel installeren. Dit soort maatregelen kunnen er voor zorgen dat de transitie naar een circulaire economie versneld wordt.”

Barbara Janssens legde de nadruk op de rol van consument: “Een systeem gedreven door méér méér méér consumptie is niet iets wat je kan volhouden voor de rest van het leven van onze planeet. Je kan consumenten wel informeren, maar je kan de verantwoordelijkheid niet volledig bij hen leggen. Er bestaat ook nog steeds zoiets als ‘geplande veroudering’, hier moet iets aan gedaan worden.”

Daarnaast haalde Barbara Janssens ook de belangrijke rol van herstellingen aan: “Als je het soort producten bekijkt dat hergebruikt wordt, valt het belang van herstellingen op. Een herstel-score, die aangeeft hoe herstelbaar een product is, zou interessant kunnen zijn. 64% van de Europese inwoners geeft ook aan dat het hen niet om nieuwe producten te doen is, terwijl 25% van de inwoners meer wil betalen voor een product

als het herstelbaar is. Herstellingen zouden ook een belangrijke rol kunnen innemen in de sociale en lokale economie, en tweedehandswinkels kunnen op die manier verder groeien. Vergeet daarnaast de rol van de informele sector hier niet. Mensen gaan thuis aan de slag om kleine toestellen te repareren. Deze kennis wordt momenteel te weinig gecapteerd en verspreid.”

Tenslotte zag Barbara Janssens ook nog een risico voor nieuwe businessmodellen zoals product-dienstsyste- men: “In Vlaanderen leeft 1 op 10 mensen in armoede. Wanneer product-dienstsyste- men ertoe leiden dat de macht en het eigendomsrecht van producten bij de producent blijft, kan dit gevaarlijke gevolgen hebben voor mensen zonder voldoende middelen.”

Brigitte Mouligneau merkte een recente trend op: “Tijdens de coronacrisis ruimden veel mensen hun huis op en ontdekten daarbij de kringwinkels. De kringwinkels ontvingen hierdoor veel extra goederen. Dus een warme oproep aan iedereen: ruim jullie zolders en kelders op en breng jullie herbruikbare goederen naar de kringwinkels”.

Ook werd het belang van het ontwikkelen en stimuleren van specifieke competenties aangehaald: “Ook in de recyclageparken zijn er nog veel opportuniteiten om herbruikbare goederen terug te winnen. Eens een consumptiegoed in een container belandt, kan je er zeker van zijn dat het niet meer terugkomt. Als je op voorhand al een onderscheid kan maken tussen herbruikbare en niet-herbruikbare goederen, kan je dit voor- komen. Maar hoe kan je dit sorteren? Hoe kan je herbruikbare goederen herstellen? Dit zijn de competenties waar we in moeten investeren, de jobs van de toekomst.”

Vervolgens lichtte Brigitte Mouligneau ook een positieve kant toe van het reboundeffect dat in de vorige presentatie werd aangehaald. “Als mensen hun weg vinden naar de tweedehandswinkels, is dit al goed. Misschien is het de eerste keer enkel voor ‘fun shopping’, maar ze zullen zich deze winkels herinneren als ze later echt iets nieuws nodig hebben. Voor de mensen die het niet zo breed hebben, bieden de tweedehands- winkels ook op gebied van duurzaamheid een opportuniteit. Wanneer deze mensen consumptiegoederen van goede kwaliteit in de kringwinkels kopen, besteden ze hun geld niet aan goederen van slechtere kwali- teit. Deze goederen zijn veel moeilijker te herstellen of te hergebruiken. Iedere keer dat iemand deze keuze maakt, win je als maatschappij.”

Het nut van de studie van het Steunpunt werd ook verder onderlijnd: “Targets zijn volledig nutteloos als je niet de juiste tools hebt om hun impact te meten. Wetenschappelijk onderzoek is hier van cruciaal belang. Het verschil tussen de 5,4 kg per persoon, die we kenden, en de 33,8 kg per persoon, die vandaag toegelicht werd, is immens.”

Tenslotte bekeek Brigitte Mouligneau het voorgestelde fonds voor hergebruik en herstel vanuit een beleids- perspectief: “Veel vergoedingen en belastingen komen terecht in de grote hoop zonder direct naar de circula- ire economie te gaan. Dit maakt het niet makkelijk. Ook de reboundeffecten van heffingen moet je mee in rekening nemen. Een andere manier kan een investering zijn in de juiste competenties. We moeten samen- werken met onze federale regering om de juiste cocktail van financiële instrumenten samen te stellen. Het vinden van de juiste oplossingen is heel belangrijk om vooruit te komen richting een circulaire economie.” “Bedrijven proberen juist herstellingen te vermijden, dit leidt tot problemen met IP en consumenten houden niet van herstellingen. De grootste kost voor hen is tijd. Een goed design kan de herstellingen minimalise- ren.” vult Patrick Van den Bossche aan. “Het is ook in het belang van het bedrijf om goede techniekers voor herstellingen aan hun bedrijf te verbinden. Bedrijven geven om het imago van hun product en zaken zoals geplande veroudering zijn zelfmoord voor dit imago. Business-to-business zijn er al interessante initiatieven, voor hoogwaardige producten ontstaat er al een markt. Momenteel wordt ook al 30% van de elektrische toestellen hergebruikt. We moeten vooral kijken hoe we het hergebruik en de herstelling van producten met een lagere economische waarde kunnen ondersteunen. Daarom is het ook zo belangrijk om met de verschil- lende dynamieken van de verschillende markten, bijvoorbeeld textiel en elektronische toestellen, rekening te houden. We moeten onderzoeken waar we de meeste impact op stimulering van hergebruik kunnen heb- ben. Hiervoor is er eerst een beter begrip nodig van de informele markt.”

Patrick Van den Bossche wierp ook een kritische blik op mogelijke targets: “Ik zie nog niet wat voor regulering we precies nodig hebben. De huidige uitdaging is hoe het gemeten wordt. Dit zijn momenteel nog heel dure studies. Er is ook een gebrek aan controle op de rapportering. Een target dat je niet kan rapporteren heeft geen betekenis.”

Tenslotte vergeleek Patrick Van den Bossche ook het idee van het fonds voor hergebruik en herstel met de huidige regeling rond de uitgebreide producentenverantwoordelijkheid: “Bij de huidige uitgebreide producentenverantwoordelijkheid wordt er veel geld in de vroege stadia verzameld, maar niet meteen gebruikt. In de realiteit gaat dit geld dan vaak ergens anders naar toe. Onderschat ook niet de verschillende machtsverhoudingen in de waardeketen, momenteel wordt de uitgebreide producentenverantwoordelijkheid geprefinancierd door de bedrijven, maar zien ze dit geld vaak niet meer terug. Het is een gedeelde verantwoordelijkheid van heel de waardeketen.”

Hergebruik als één van de drivers van een circulaire economie

De namiddag werd afgesloten met een samenvatting door Kris Bachus, waarbij de belangrijkste conclusies nog even samengevat werden: “De studie is duidelijk een waardevolle aanvulling op het huidige debat. Enerzijds zien we dat momenteel al 222 000 ton goederen een tweede leven krijgt en 65% van de Vlaamse bevolking hierbij betrokken is. Anderzijds is er nog veel ruimte voor verbetering, aangezien bijvoorbeeld 49% van het textiel nog steeds weggegooid wordt. Hergebruik moet bekeken worden vanuit een breder perspectief op het verlengen van de levensduur van een product. Hergebruik is één van de strategieën, maar moet collectief bekeken worden met de andere strategieën. Ook nieuwe businessmodellen zoals product-dienstsystemen kunnen een belangrijke rol spelen. Het is niet duidelijk of de belangrijkste verantwoordelijkheid bij de consumenten of producenten ligt. Hier is nog geen consensus bereikt en is nog meer discussie nodig. Investeren in competenties is ook belangrijk. Als we willen inzetten op meer herstellingen, moeten we ook investeren in mensen.”

Samengevat: Hergebruik is een belangrijke strategie om de transitie naar een circulaire economie te versnellen. Wetenschappelijk onderzoek dat een beter begrip geeft van de huidige markten, nodige competenties en noodzakelijke targets is cruciaal om dit te bewerkstelligen.

Meer informatie over het gepresenteerde onderzoek kan in de volgende studies teruggevonden worden:

- Henzen and Pabian, 2019. Increasing consumer participation in textile disposal practices: Implications derived from an extended theory of planned behaviour on four types of post-consumer textile disposal. *Journal of Textile Science & Fashion Technology*, 4 (2), p. 10. DOI: 10.33552/JTSFT.2019.04.000581. <https://irispublishers.com/jtsft/fulltext/increasing-consumer-participation-in-textile-disposal-practices-implications-derived-from-an-extended.ID.000581.php>
- Delanoeije and Bachus, 2020. Reuse. The understudied circular economy strategy. CE Center publication N° 13. <https://ce-center.vlaanderen-circulair.be/en/publications/publication/13-reuse-the-understudied-circular-economy-strategy>